

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-263-0-12>

CONSTITUTIONAL AND LEGAL FUNDAMENTALS OF CIVIL SOCIETY IN UKRAINE

КОНСТИТУЦІЙНО–ПРАВОВІ ЗАСАДИ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ

Zastavna O. P.

*Candidate of Science in Law, Lecturer
Galitskyi Professional College named
after Viacheslav Chornovil
Ternopil, Ukraine*

Заставна О. П.

*кандидат юридичних наук, викладач
Галицький фаховий коледж імені
В'ячеслава Чорновола
м. Тернопіль, Україна*

Громадянське суспільство – це спільнота відповідальних та небайдужих людей, які своєю діяльністю сприяють досягненню для кожного загальнолюдських благ [1, с. 10].

Ю. М. Тодика при розгляді даної тематики дійшов висновку, що громадянське суспільство – «це система самостійних і незалежних від держави суспільних інститутів та відносин, що забезпечують умови для реалізації приватних інтересів та потреб індивідів і колективів, для життєдіяльності соціальної і духовної сфер, їх відтворення та передачі від покоління до покоління» [2, с. 187].

На думку автора відомої праці «Умови свободи» («Condition of Liberty») Е. Гелнера громадянське суспільство – це сукупність різних неурядових інститутів, достатньо сильних, щоб служити противагою державі і, не заважаючи їй, виконувати роль миротворця та арбітра між основними групами інтересів, стримувати її прагнення до домінування і атомізації решти суспільства [3].

Так, громадянське суспільство є незалежним від держави, але воно має можливість і повинно впливати на неї з метою контролю виконання функцій органів публічної влади. Також громадянське суспільство «стоїть» на захисті приватних інтересів, однак воно має керуватися певними принципами у своїй діяльності та вкладатися в рамки правового регулювання.

Оскільки функцію законодавця виконує держава (в Україні – Верховна Рада України), нею мають бути встановлені загальні положення щодо діяльності громадянського суспільства в країні. Нормативне регулювання є необхідним з метою недопущення виходу за рамки діяльності громадянського суспільства, а також захисту

можливостей його впливу на державні та позадержавні інституції, тобто таким чином має бути досягнутий баланс, аби не відбувалось посягання на виконання державних функцій і одночасно не обмежувались можливості впливу громадянського суспільства у сутнісних питаннях.

Найважливіші засади функціонування і діяльності держави та суспільства закріплені в Конституції України та у подальшому розвинені у спеціальних законах та підзаконних нормативно-правових актах, це є проявом демократичної та правової країни. Закріплення правових засад громадянського суспільства на рівні Основного Закону підтверджує важливість його існування та функціонування, а також підвищує його захищеність у реалізації своїх завдань, оскільки при захисті своїх правомочностей можливе посилання безпосередньо на норми Конституції, що мають пряму дію та найвищу юридичну силу в державі.

Як зазначає Г. В. Берченко, «відсутність в Конституції України окремого розділу, присвяченого громадянському суспільству, не означає, що Основний Закон не врегульовує відносини між громадянським суспільством та державою або відмови від ідеї громадянського суспільства» [1, с. 14]. Дійсно, норми, що регулюють дані відносини «розкидані», однак проаналізувавши положення Конституції, до них можна віднести наступні:

стаття 1, відповідно до якої «Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава» [4]. Дане положення визначає передумови для існування та діяльності громадянського суспільства, оскільки держава є такою, що визнає його та його діяльність;

стаття 15, згідно якої «суспільне життя в Україні ґрунтується на засадах політичної, економічної та ідеологічної багатоманітності. Жодна ідеологія не може визнаватися державою як обов'язкова. Цензура заборонена. Держава гарантує свободу політичної діяльності, не забороненої Конституцією і законами України» [4]. Дане положення гарантує свободу у функціонуванні громадянського суспільства та визначає певні умови для цього;

стаття 36, відповідно до якої «громадяни України мають право на свободу об'єднання у політичні партії та громадські організації для здійснення і захисту своїх прав і свобод та задоволення політичних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів, за винятком обмежень, встановлених законом в інтересах національної безпеки та громадського порядку, охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод інших людей» [4];

стаття 37, згідно якої «заборона діяльності об'єднань громадян здійснюється лише в судовому порядку» [4].

Відтак, Конституція, як Основний закон здійснює такі функції щодо громадянського суспільства:

врегулює формування та існування громадянського суспільства шляхом регламентації на найвищому рівні конституційних принципів, відповідно до яких повинні розвиватися та діяти держава та інститути громадянського суспільства, основною метою яких є реалізація представництва в суспільстві інтересів усіх верств населення;

сприяє розбудові демократичної правової системи, що ґрунтується на сприянні реалізації та забезпеченні прав та свобод людини і громадянина;

формує правові засади організації та діяльності структур громадянського суспільства: громадських організації, політичних партій, профспілок тощо;

впливає на структурну упорядкованість суспільства, його діяльність на засадах законності, виключаючи хаотичність розвитку;

визначає правовий статус та компетенцію органів державної влади та місцевого самоврядування, зокрема у сфері співпраці із структурними одиницями громадянського суспільства;

обмежує надмірний та непропорційний вплив держави на життя суспільства та особи.

Досліджуючи досвід інших країн щодо конституційно-правового регулювання правових засад діяльності громадянського суспільстві, ми встановили, що у конституціях багатьох країн світу вживається термін «громадянське суспільство», зокрема в Конституції Литви, Чехії та Болгарії [5]. Заслуговує окремої уваги нормативне закріплення термінології громадянського суспільства в законодавчих актах європейських країн, яке доцільно було б застосувати в Україні, зокрема: у преамбулі Конституції Литовської Республіки, сказано, що «литовський народ, який утворив Литовську державу багато століть тому назад, який будує її правовий фундамент на Литовських Статутах і Конституціях Литовської Республіки, який століттями рішуче захищав свою свободу та незалежність, який зберігав свій дух, писемність та звичаї, який втілює природне право людини і Народу вільно жити і творити на землі своїх батьків і предків – в незалежній Литовській державі, дбаючи про національну згоду на землі Литви, прагнучи до відкритого, справедливого, гармонійного громадянського суспільства і правової держави, за волею громадян відродженої Литовської держави приймає і проголошує цю Конституцію»; у ст. 4 Конституції Болгарії зазначається, що «Республіка Болгарія гарантує

життя, гідність і права особистості і створює умови для вільного розвитку людини і громадянського суспільства»; у преамбулі Конституції Чехія проголошується «демократичною державою, заснованою на повазі до прав людини і принципах громадянського суспільства»[6, с. 91]. Конституція Польщі 1997 року стала офіційною підставою для існування «третього» (громадського) сектору в Польщі, яка забезпечувала кожному громадянину право вільного об'єднання у професійні спілки, громадські рухи, товариства, фундації; вперше на найвищому правовому рівні було зрівняно фонди та інші громадські утворення, як основу міцного і непорушного «третього сектору». [7, с. 78].

Погоджуємось із позицією Лотюк О. С., що «від ефективності конституційно–правового механізму регулювання діяльності суб'єктів громадянського суспільства, різнобічної взаємодії вказаних суб'єктів з органами державної влади залежить дієвість інститутів громадянського суспільства, а також їх стабільність і стійкість у цілому» [8, с. 95], а тому запровадження відповідних нормативно–правових основ європейського зразка є важливим для зміцнення громадянського суспільства в Україні.

Отже, в Конституції України хоча й не визначено окремого розділу для нормативного регулювання діяльності громадянського суспільства, однак в її тексті встановлені найважливіші передумови для його існування та загальні постулати діяльності. Ми вважаємо, що держава має завданням регулювати розвиток та існування громадянського суспільства, оскільки Україна стоїть на шляху прогресивного розвитку громадянського суспільства.

Література:

1. Берченко Г. В. Конституційні засади громадянського суспільства в Україні : автореф. дис. ... канд. юр. Наук : 12.00.02 Харків, 2012. 24 с. URL: https://www.academia.edu/33983208/Конституційні_засади_громадянського_суспільства_в_Україні;
2. Конституційне право України / за ред. Ю.М. Тодики, В.С. Журавського. К., 2002. 450 с.;
3. Перспективи удосконалення конституційних засад громадянського суспільства в процесі реформування Конституції України. Аналітична записка. URL: <http://old2.niss.gov.ua/articles/1147/>;
4. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96–ВР. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 1996, № 30, ст. 141. *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96–вр#Text.>;
5. Ковальчук С. Про правові основи громадянського суспільства та його взаємодію з органами публічної влади. 2018, № 1. 90–97 с. URL

<https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2018/jun/13149/16.pdf> (дата звернення: 14.10.222);

6. Месюк М. В. Взаємодія інститутів влади та громадянського суспільства в Україні у контексті євроінтеграційних процесів. *Державне управління. Інвестиції: практика та досвід*. 2018, № 8. 87–93 с.

7. Окуньовська Ю. В. Політико–правова база діяльності громадських організацій Польщі. *Політичні інститути та процеси*. 2018, № 2. 75 – 79 с.;

8. Лотюк О.С. Особливості механізму конституційно правового регулювання громадянського суспільства. *Вісн. Вищ. ради юстиції*. 2013, № 1 (13). 92–101 с.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-263-0-13>

**ENHANCING CONSTITUTIONAL AND LEGAL GUARANTEES
OF PERSON'S AND CITIZEN'S POLITICAL RIGHTS
AND FREEDOMS AS THE KEY TO DEVELOPMENT
OF THE RULE OF LAW AND CIVIL SOCIETY IN UKRAINE**

**ЗМІЦНЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИХ ГАРАНТІЙ
ПОЛІТИЧНИХ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА –
ЗАПОРУКА РОЗВИТКУ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ
І ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ**

Rehushevskiy E. Ye.

*Candidate of Law, Docent
Kyiv, Ukraine*

Регушевський Е. Є.

*кандидат юридичних наук, доцент
м. Київ, Україна*

Становлення і розвиток правової держави і громадянського суспільства процес динамічний, тісно пов'язаний з різними факторами суспільного і державного життя, які одночасно є й передумовою руху до поставленої мети. Це процес реформування, на якому суспільство і держава набувають якісно нових форм, а одне з головних місць у цьому процесі займають саме політичні гарантії. З активізацією політичного життя суспільства і держави з'являються нові орієнтири їх реформування.